b. r. Myśli względem założenia Muzeum Polonicum.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

MYSLI

WZGLĘDEM ZAŁOŻENIA

MUSÆUM POLONICUM

ZAchodzące ſtarania względem Edukacyi Narodowey Dzieła, zagrzane umyſły ułożeń ſkutkiem, korzyści nadzieią, każdego z Obywatelow zachęcaią, do wynurzenia co myśli w tey mierze, co mu ſię zdaie bydź obowiązkiem y potrzebną ſprawą oświeconego Rządu. Jedna Nam prawie zoſtawiona oſtoda, kiedy z wyrokow przeznaczenia, dawniey może przewidzianego, naytkliwſzemi zewſząd obarczeni dolegliwościami, w oczekiwaniu pomyślnieyſzey chwili użycia, przynaymniey zaiſte należy ubeſpieczyć Potomnosci, ſrzodki pewne, przyzwoite, łatwe, gruntuiące Jey dobro prawdziwe, a z rozumney wynikaiące Edukacyi. Nauki pomnożą światła, te ſzczepiać cnotę, władzę Duſzy kierować potrafią. Zbawienne natchnienia, ſzczęśliwſze okoliczności, nadgrodzą może z czaſem klęſki poniesione, zagoią rany polityczne, gdy ich odkryią początki y ſpoſob leczenia podadzą.

Wybor Mężow Kommiſſyi Edukacyi Narodowey zaſiadaiących, rokuie przyſzłości ſzczęśliwych owocow prac Ich. Niewątpie, że myśli tu podane, a do tey ściągaiące ſię uſtawy, w ich ułożeniach iuż poniekąd mieyſce maią. Wyprzedzam tylko dalſzych zamyſłow ſkutki.

Rozrzucone światło, porządek nauk uſtanowiony, przepiſy Nauczycielom okryślone, ſą to w pra-

)1(wdzie

http://rcin.org.pl
XVIII.2.1018

wdzie naygruntownieyſze kroki względem ciągłego Młodzieży wychowania, lecz te ſtarania, te ułożenia, byłyby może ſkutecznieyſze, gdyby do nich były przyłączone pobudki naśladowania, wzory pewne, wiodące do prędſzego y nieomylnego rzeczy poznania. Skracać ſpoſoby nabywania znaiomości, ieſt to uczynić ie łatwieyſzemi, a zatym powabnieyſzemi.

Nie rzecz moia roztrząſać tu potrzeby Akademii Krajowey, a raczey Zgromadzenia Obywatelow uczonych, ogniwem gorliwości ku naukom ſpoionych. Ta myśl iuż wyłuſzczona, iuż przyięta, prędkiego ſkutku ſprawia w Nas nadzieię. Jeżeli poparcie, zachęcenie, nagroda, dziwnie nauki pomnażaią, niemniey krytyka byle łagodna, byle przeświadczaiąca, przepiſy ſmaku, czułość Oſob, wziętych y zdatnych, też nauki czyſzczą, kieruią, y wydoſkonalaią. Kweſtye rozrzucone, rozwiązane, y rozſądzone, Seſſye w wyznaczonych czaſach pilnie y ciągle zachowane, tychże Dyaryuſz publiczności udzielony, wſkrzeſzą nieomylnie, umyſły dotąd niewiadome, zataione, lub Przewodnikow potrzebuiące,ośmielą boiaźliwych do ucześnictwa prac, biegleyſzych w zamyſłach utwierdzą, w wielu wznieca chęć zbawienną myślenia, zaſtanawiania ſię, nabywania, y udzielenia. Cztery eſſencyonalne w umyſłach odmiany uważaią Dzieiopiſze. W Athenach za Perykleſa, w Rzymie za Auguſta, w Florencyi za panowania Domu Medicis, w Francyi za Ludwika XIV. Z początkow małych, byle na zaſadach roſtropnych, wynikaią częſtokroć nayſkutecznieyſze y nayſzczęśliwſze Dzieła.

Zbior Xiąg rozſądnie wybranych, bardziey potrzebie y używaniu poświęcony, niżeli prożney ciekawości, mniey ieſzcze koſztowney okazałości, zdaie

ſię

http://rcin.org.pl

ſię naypierwſzym ſtarań naſzych celem. Szacunek na wyborze nie na wielości zaſadza ſię. Rozległe w tey mierze pole, w ſzczupleyſzych gdzie Granicach bym zawarł, ile w pierwiaſtkowych poſtanowienia początkach. Niech to będzie ſzczególnie zbiorem pożyteczności, źrzodłem nauk Kraiowych, prawidłem zaczynaiących, ponętą bliſkich ſpoſobow oświecenia ſzukaiących.

Do Hiſtoryi Narodowey ſciągaiące ſię światła, naypilniey rozprzeſtrzeniać należy ; Tu procz drukowanych iuż zbiorow, też gdzie pożyteczniey, gdzie dokładnieyby rozmnażano, gdyby liczne, ciekawe, ſzacowne, a publico ukryte Dyaryuſze, Dzieiow y Mężow opiſania, Projekta, Korreſpondencye, Legacye, w Archiwach po Familiach zarzucone, a przynaymniey zaniedbane, *copiatim* zebrano. Podchlebiam ſobie że Obywatele czuiący pożytek podobnego przykładania ſię, nie zataią źrzodeł pożądanych, nie zazdroſzczą wiadomości wſpoł-Braciom, nie uprą ſię poſiadać nieudzielnie Skarbow, ktorych mniey używaią, wreſzcie wyzuią ſię z przeſądu, że powinny bydź Sekreta Domom Ich tylko znaiome. Byłby to ſkład Narodowi udzielaiący źrzodki pewne, do obiaśnienia ukrytych dziejow ſprężyn, pobudek robot, oſnowy poſtępkow, ducha kieruiącego. Wiadomość ta oſzacuie Ludzi wielkich wartość, gdy ich pobudki y pożycie okryśli, odkryie podziały drobnieyſze, bez wiedzy ktorych, ogołem ſądziemy, mniey zaſtanawiaiąc ſię, nad moralnością czynności.

Część tę pożyteczną ułożywſzy, ſądziłbym za pracę rownie potrzebną, zwięzłe lecz doſtateczne zebranie pierwſzych nauk początkow y związkow Ich wyłuſzczenie. Należy ie ogołacać z płonnych a częſto zawadzaiących przeſzkod, zagmatwania, czczych

http://rcin.org.pl
wyra-

wyrażeń, oboſtronnych definicyi, ſubtelnych zdań. Zaiſte powinne myśli bydź iaſne, ſłowa zrozumiane y ocenione, ſpoienie dowiedzione, rozwiązanie z ſamych początkow wypływaiące. W podobnych dziełach czerpanoby przepiſy guſtu czyli ſmaku. Za tym łatwieyſzeby były dalſze poſtępowania, głębſze dowcipu wynalazki, ſkorſze wydoſkonalania. Znaydą ſię Ludzie, byle ſzukani, byle zachęceni do tak pożyteczney pracy; roboty Ich ſtaną ſię wraz y korzyścią y wizerunkiem. Znaydą ſię potym y Naśladowcy: Zagęſzczą ſię z czaſem piſma, bardziey wartością y pożytkiem ſłynące, niż wielością y prożnym czczey pracy nazwiſkiem.

Przydaię tu uſtawę, a raczcy zwyczay w Cudzych zachowany Kraiach, Każdy Autor nowego Dzieła, czy to tłumaczonego czy wynalezionego, każdy Bibliopola nową wydawaiący Xiążkę, Exemplarz oprawny, do ſkładu Narodowego złożyć ieſt obowiązany. Poſtrzeżonoby zatym nauk poſtępowania, Biblioteki powiękſzenie zaświadczałoby pracę Obywatelow, z iey okraſy chlubiących ſię.

Duch pożyteczności przynęcić Nas powinien do dalſzych niemniey ſkutecznych ſtarań. Daremne iednakby były natężenia naſze, gdybyśmy wyrowniać uſiłowali, koſztowne, rzadkie, y przez znaczny przeciąg czaſu zebrane, y zawarte Skarby, to in Muſæo Britannico, to w Inſtytucie Bolońſkim, to w przepyſzney Florenckiey Galleryi. Zoſtawmy rzeźby koſztowne, obrazy bezcenne, te przyiemne ſztuk wyzwolonych pieścidła, Narodom ſłuſznie chlubiącym ſię, z pierwſzych światła promieni. Niech ſię ſtaią wzorami do naśladowania, lecz z pomiarkowaniem, y w naypotrzebnieyſzych ſzczegulnie częściach. Chwyćmy ſię śrzodkow, taniſzych, prędſzych, łatwieyſzych, a

http://rcin.org.pl

tenże

tenże prawie pożytek przynoszących. Zatrzymuymy się w obrębach granic Oyczyzny, poznaymy własny Kray, oszacuymy iego bogactwa, wybadaymy co Nam natura użyczyła. Wynalazki tę naszą ciekawość wskrzeszać, starania zastanawiać, umysły zagrzewać powinny.

Wielokrotne się tu podziały okazuią, o naypotrzebnieyszych tylko namienię.

Zbior monet Kraiowych, z zasiągnieniem wiadomości, o iey postanowieniu, kursie, wartości y odmianach, zdaie się należeć y przystosować do Celu Naszego; Postronne choć z Xiąg poznać się mogą.

Numizmata rożne, zwłaszcza Narodowe, służące wyiaśnieniu y dowodom Historyi, z czasem zebrane bydź powinny. Obcych poznanie w sztychowanych zbiorach dostarczaiące.

Rzniętych Kamieni Starożytnych y bliższych czasow zbior łatwy. Znayduią się po wielkiey części na Siarkach wypiętnowane, także na massie, dopiero w Anglii wynalezioney, y tenże pożytek sprawią.

Opisy sławnieyszych Gabinetow, Kopersztychy ich wyrażaiące zbiory, znacznieyszych Statuy wyobrażenia choć gipsowe, za wizerunek rownie służyć mogą, zachęcą rownie y wydoskonalą sztuk wyzwolonych poznanie.

Instrumenta rozmaite Fizyce experymentalney służące, iako to: Machiny Pneumatyczne, Elektryczne &c. Prysmata kolory dzielące, daley Mikroskopia rożne, y inne do Optyki ściągaiące się Instrumenta, wielce potrzebne, mniey u Nas znaiome, w osobnym podziele, mieścić się mogą. Przyłączyć ieszcze należy w Geometryi Praktyczney zażywane instrumenta, do mierzenia Gruntow, doyścia wysokości, poznania odle-

głości

http://rcin.org.pl

głości &c: y inne tak pospolite, Mechanice potrzebne, do ulżenia wag, uięcia pracy, y przysporzenia impetu.

Przydaią się tu Sfery, Globusy, Astronomiczne instrumenta, Teleskopia, cwierć Cyrkuły &c: Zbior Map Geograficznych, z pożytkow zachwalony, z łatwości przysposobienia zaradzony. Szczegulne starania nasze za osobliwszy Cel mieć powinny, Kraiu dokładne poznanie, Ziem y Woiewodztw dostateczne opisanie, Granic okryślenie, bieg Rzek, Gor dyrekcye, Miast y Wsiow położenie, stopnie ich wysokości y długości. Anglia cała wymierzona, lasy, strumyki, drogi, ścieski, w niey uważane, y wyrażone. Zbior Mapp Francyi we 24. Arkuszach, naymnieysze okoliczności Gruntu, krzaki, pagorki, kruszce nawet, gdzie się znayduia, dostatecznie opisuie: Dodać ieszcze można Planty Fortec, Miast nayznacznieyszych Abrysy

Bardziey społeczności dotykaiący się zbior, przez Benedykta XIV. w Bolonii pomieszczony, a przez sławnego Cyrulika *Ercole Lelli* y Zonę Jego *Manfolini*, do skutku przyprowadzony, ściąga się do wszystkich zdarzać się mogących Urodzeń przypadkow, z wypaloney ziemi wyobrażonych. Dziatek z wosku ulepionych położenia y wydawania stokrotnie odmienione y wyrażone. Przytym Szkołę praktyczną założono, gdzie wprawione y wyćwiczone kobiety do odbierania Dzieci, pospolitym przypadkom zapobiegać wydoskonalaią się. Zbior podobny za Czer: Zł. 1000. nabyć się może, y wiele zaiste korzyści by przyniosł.

Modelusze Machin pożytek iaki przynoszących, Rolnictwu służących, lub Fabrykom w Kray mogących się wprowadzić potrzebnych, skracałyby prac sposoby, z oszczędzeniem rąk y czasu, prędszą y doskonalszą robotę by sporządzały.

Wyobrażenie ludzi w Oyczyznie znakomitych, na hołd Potomności zasługuiących, nie dla samey cieka wo-

http://rcin.org.pl

kawości, lecz bardziey dla udzielenia ich postaci wyrażeń, iuż z znanych Ich portretow, iuż z znayduiących się koperstychow copiatim pilnie zebrane, chronologice pomieszczone, z krotkim Ich Dzieiow opisaniem, tym śmieley się zaradza, że miłość własna dziedziczących Ich Imiona dość mocno do uskutecznienia zamysłu tego staie się pobudką.

Trzy Regna składaiące Historyą naturalną, pożytecznie Nam dopomogą do poznania w Kraiu znayduiących się Minerałow y Kruszcow gatunkow, ziem rożnych y Kamieni rożności, drzew, roślin y ziol rozmaitości, zwierząt Rodzaiow. Dopiero łatwiey y przyzwoiciey o postronnych zasiągniemy wiadomości. Dosyć z wyszłych w tey mierze Xiąg, naylepsze przysposobić, y ieżeli rzeczy same gromadzić przytrudno, ich wyobrażenia, ich dostarczaiące okryślenia, skutecznie tym czasem Nas oświecą.

Wchodzi tu zbior Marmurow, Alabastrow, y innych Kamieni, zwłaszcza Kraiowych, gdzie mieścić się mogą, Drzewa rożne skamieniałe.

Siarki, Bursztyny, Suxyna, Bytumina y liczne gatunki Fossyles, niemniey wybadań naszych Celem bydź powinny.

Rownie, Minerałow, Kruszcow y puł-kruszcow poznanie y zebranie, z wyrażeniem mieysc, gdzie się znayduią, y wartości w nich się zawieraiącey, Ziem, Glin, Piaskow, wielorakie gatunki, zaradzaią się, gdyż y doskonaleniu Rolnictwa y rozkrzewiaiącym Fabrykom skutecznie służą.

Szaffy osobne zawierałyby Ptactw w Polszcze znayduiących się Rodzaie. Podział ich łatwy na Wodne, Leśne, y Swoyskie Starownie wypchane; kształt ich y pior piękność by się utrzymały, przy nich gniazda y iaia mogłyby bydź zebrane; Sławne w Cudzych Kraiach

http://rcin.org.pl

iach u wybadaczow natury, gniazdo Ptaka zwanego u Nas Remiz, po łacinie Paſſer pendulinus; w tym podziele Regni Animalis wchodzą Ryby, Motyle, Węże, Jaſzcury, zgoła wſzyſtkie rodzaie Gadzin, Robactw, y Zwierząt, iako ogniwa niepoięłego ſtworzeń łańcucha. Przyłączyć należy oyczyſtym wyłożone ięzykiem opiſy z Bufona, Lineuſza y innych Naturaliſtow. Oczy pamięciby pomagały, a znaiomości te prawie upodlone u Nas, a przynaymniey mało zachęcone, wzroſt y ſławę by wzięły.

Regnum Vegetale troiako zebrane bydź może: Mogą zioła, Rośliny y Drzewa, na dzikie y ogrodowe, na pożyteczne y tylko ciekawe, w mieyſcu na to obroconym, bydź ſadzone, utrzymywane y rozmnożone, lub też ſame Drzew owoce, in ſpiritu vini, Same zioła wyſuſzone, in herbario vivo złożone y dochowane. Trzeci zaś ſpoſob, ſztychowane, kolorowane, y porządkiem umieſzczone zbiory zaſtąpią. Powtarzać nieprzeſtaię że gdy ku pożytkowi powſzechnemu Kraiu, te ſtarania, te łożenia ſię czynią, wielce zatym zależy, aby ſpoſob ſiania lub ſadzenia, oſtrożności potrzebne w dozorze daſzym, pożytki z Drzew, Owocow, Liścia, z kory, pożytki z Zioł y Roślin, doſtatecznie opiſane y publiczności udzielone były.

Jaka korzyść z wprowadzonych y zachęconych tych nauk w Kraiu wyniknie, każdy dobrze myślący, dobrze życzący łatwo oſzacuie. Zarzucą może nakłady potrzebne, odpowiem na to, że bez koſztu, bez ſtarań żadnego doſkonałości ſtopnia nieoſiągniemy. Dwadzieścia Tyſięcy Zł. Polſk. do Roku oſzczędnym powierzone rękom pierwſzym zapewne wyſtarczą początkom. Przyłączą ſię z czaſem Obywatele do tak pożytecznego Dzieła. Tylokrotne przykłady w Anglii zagrzeią, azaliſz Naſzą w tey mierze oziębłość. Zarzucą ieſzcze niedoſtatek Ludzi do tego przedſiewzięcia zdatnych, znaydą ſię zawſze, gdy pilnie ſzukani, stworzą ſię, gdy kierowani y zachęceni będą. Zarzucą może trudność podobnych Zbiorow, ułatwią te zawady, czas, okoliczności, oświecenie. Wreſzcie zarzucą niektorzy niepotrzebę podanych zamyſłow, tym nic odpowiedzieć nie umiem.

Ze zbiorów

http://rcin.org.pl
XVIII.2.1018
1877

http://rcin.org.pl

F
XVIII 2 1018

http://rcin.org.pl